

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра соціології та соціальної роботи**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декаан факультету суспільних наук
Остапець Ю.О.
« 30 » серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	23 Соціальна робота
Спеціальність	231 Соціальна робота
Освітня програма	Соціальна робота
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород – 2023

Робоча програма з навчальної дисципліни «**Міжкультурна комунікація у соціальній роботі**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **23 «Соціальна робота»** спеціальності **231 Соціальна робота** освітньої програми «**Соціальна робота**».

Розробник: Шумицька Галина Василівна, професор, доктор філологічних наук, професор кафедри соціології та соціальної роботи

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри **соціології та соціальної роботи**

протокол № 12 від «29» червня 2023 р.

Завідувач кафедри Федір ШАНДОР

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 8 від «29» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Олена ПОПАДИЧ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1	1
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	1	1
аудиторних – 2	Лекції:	
самостійної роботи студента – 4.3	22	8
	Практичні (семінарські):	
	20	6
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: письмова	Самостійна робота:	
	78	106

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «**Міжкультурна комунікація у соціальній роботі**» – підготовка до ефективної взаємодії з представниками різних культур у професійній діяльності соціального працівника. Соціальні працівники все частіше стикаються з клієнтами різних культур, етнічних та релігійних груп. Розуміння культурних відмінностей, традицій та цінностей допомагає ефективно спілкуватися, уникати непорозумінь та забезпечувати належну підтримку. Для успішної соціальної роботи необхідно навчитися долати культурні бар'єри, проявляти повагу та толерантність до різноманітності. Дисципліна допомагає розвинути міжкультурну чутливість та навички міжкультурної комунікації. Крім того, часто представники етнічних меншин, біженці, мігранти належать до вразливих груп населення, тож розуміння їхньої культури та можливих упереджень дозволяє краще задовольнити їхні потреби. Сприяння порозумінню та взаємоповазі між представниками різних культур є важливою метою соціальної роботи для побудови інклюзивного суспільства.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

1. Сформуванню розуміння культурного різноманіття та важливості міжкультурної комунікації в соціальній роботі.

2. Розвинути міжкультурну компетентність – знання, навички та ставлення, необхідні для ефективної комунікації та співпраці з людьми з різним культурним підґрунтям.

3. Ознайомити з теоріями, моделями та підходами міжкультурної комунікації, застосовними в соціальній роботі.

4. Навчити виявляти та долати культурні бар'єри, стереотипи та упередження у спілкуванні.

5. Сформуванню навички налагодження довірчих стосунків, прояву емпатії та поваги до культурних відмінностей.

6. Розвинути вміння адаптувати соціальні послуги до культурних особливостей клієнтів.

7. Підготувати до роботи з вразливими групами, представниками етнічних меншин, мігрантами та біженцями.

8. Заохотити до постійного самовдосконалення у сфері міжкультурної комунікації.

Таким чином, курс покликаний забезпечити майбутніх фахівців теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для культурно-чутливої соціальної роботи в багатокультурному середовищі.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК5. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК9. Навички міжособистісної взаємодії.

Загальні компетентності (З)

Професійний стандарт «Фахівець із соціальної роботи»:

З1. Здатність виконувати професійну діяльність згідно з етичними вимогами соціальної роботи та особливостями фізичного й емоційного стану отримувачів соціальних послуг.

З3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

З5. Здатність вчитися і бути навченим, до самоосвіти, постійного підвищення кваліфікації.

З10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК1. Здатність до розуміння та використання сучасних теорій, методологій і методів соціальних та інших наук.

ФК2. Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення з урахуванням їх національно-культурного, гендерного, соціального статусу.

ФК4. Здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи.

ФК5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства.

ФК6. Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності.

ФК7. Здатність до професійної рефлексії.

ФК9. Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців.

ФК11. Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи.

ФК12. Здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства.

ФК13. Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в

суспільстві.

ФК16. Здатність упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність.

Фахові компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)

Професійний стандарт «Фахівець із соціальної роботи»:

К2. Здатність розробляти критерії та показники ефективності професійної діяльності, застосовувати їх в оцінюванні виконаної роботи, пропонувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та реалізації управлінських рішень.

Л4. Здатність сприяти набуванню й удосконаленню фахівцями та нефахівцями спеціальних знань і навичок у сфері соціальної роботи.

Л5. Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати і розв'язувати конфлікти в професійному колективі.

3. ОЧКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Соціальна робота», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог	ПРН1
Критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела знань про практики соціальної роботи, формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження	ПРН2
Показувати глибинне знання та системне розуміння теоретичних концепцій, як із галузі соціальної роботи, так і з інших галузей соціогуманітарних наук	ПРН4
Збирати та здійснювати кількісний і якісний аналіз емпіричних даних	ПРН5
Самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опановувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості	ПРН6
Демонструвати ініціативу, самостійність, оригінальність, генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності	ПРН13
Розробляти соціальні проекти на високопрофесійному рівні	ПРН16
Самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок	ПРН17
Демонструвати позитивне ставлення до власної професії та	ПРН18

відповідати своєю поведінкою етичним принципам і стандартам соціальної роботи	
---	--

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Студенти можуть розв'язувати складні задачі і проблеми в умовах неповної/недостатньої інформації, зокрема про інші культури	ПРН1
Студенти спроможні критично оцінювати результати наукових досліджень і різні джерела знань про практики соціальної роботи в різних культурах	ПРН2
Студенти показують системне розуміння теоретичних концепцій у галузі соціальної роботи та інших галузях соціогуманітарних наук	ПРН4
Студенти можуть збирати та аналізувати емпіричні дані з проблеми міжкультурної комунікації в соціальній роботі	ПРН5
Студенти самостійно знаходять необхідну для професійного зростання інформацію, постійно розвивають професійні навички та якості	ПРН6
Студенти демонструють ініціативу, самостійність, оригінальність, уміння генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності, зокрема при взаємодії з представниками інших культур	ПРН13
Студенти спроможні долучитися до розробки високопрофесійних соціальних проєктів в умовах мультикультурності	ПРН16
Студенти можуть самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок	ПРН17
У процесі міжкультурної комунікації студенти демонструють позитивне ставлення до власної професії	ПРН18

4 . ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Залік, тестування; доповіді-повідомлення; підготовка презентацій результатів виконаної індивідуальної роботи, виконання дослідницького завдання.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: доповідь на практичному занятті, самостійна робота (аналіз кейсів або ситуаційних вправ, що ілюструють проблеми та

виклики міжкультурної комунікації в соціальній роботі, перегляд відео, фільмів або документальних робіт, що висвітлюють питання міжкультурної взаємодії, проведення інтерв'ю з представниками різних культурних груп або соціальними працівниками для отримання безпосереднього досвіду роботи в міжкультурному середовищі тощо), написання есе, створення презентацій, розв'язування тестів.

Знання, вміння та навички студентів оцінюються через визначення критерії виконання завдань. Кількісна оцінка певного поточного контролю за конкретним видом навчального заняття визначається як сума балів за окремі види навчальної роботи. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами поточного контролю протягом одного модуля – 50.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота. Передбачає розкриття теоретичних питань і тести. Кожне завдання модульної контрольної роботи (2 теоретичні і тестові завдання) оцінюється окремо. Загальна оцінка розраховується як сума оцінок: теоретична частина – 40 балів (по 20 балів кожне теоретичне питання); тести оцінюються в 10 балів. Максимальна оцінка за модульну контрольну роботу – 50 балів.

Відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в ДВНЗ «УжНУ», затвердженого наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 61/01-0 від 24.12.2020 р., підсумкова оцінка за модуль складається із суми балів за поточне оцінювання і результату модульної контрольної роботи (максимальна оцінка – 100 балів). Його результат є одночасно підсумковою модульною оцінкою.

У випадку, коли структура робочої програми передбачає більше ніж один модуль, результат підсумкової модульної оцінки визначається як середнє арифметичне значення усіх модулів.

Студент, який за результатами підсумкової модульної оцінки отримав оцінку «F» (0-34 бали), повинен до проведення підсумкового семестрового контролю покращити цю оцінку принаймні до показника FX (≥ 35 балів). У протилежному випадку студент не допускається до підсумкового семестрового контролю.

Якщо підсумкова модульна оцінка становить не менше 60 балів, то за згодою студента вона може бути зарахована як підсумкова (семестрова) і виставлена у відомість обліку успішності та залікову книжку в день оголошення результатів. За бажання підвищити рейтинг студент складає залік у письмовій формі.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік у формі письмової роботи (аналіз кейсів або ситуаційних вправ, що ілюструють проблеми та виклики міжкультурної комунікації в соціальній роботі).

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4		
15 (5 практ + 10 тестув)	15 (5 практ + 10 есе)	15 (5 практ + 10 інд)	5 (5 практ)	50	100

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8		
15 (5 практ + 10 тестув)	5 (5 практ)	15 (5 практ + 10 інд)	15 (5 практ + 10 досл)	50	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Доповідь на практичному занятті. Підготовка і демонстрація презентації на визначену тему	4	20	4	20
Індивідуальна робота	1	10	1	10
Виконання дослідницького завдання			1	10
Есе	1	10		
Тестування	1	10	1	10
Підсумковий модульний контроль	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання активності на практичному занятті

Виступ на практичному занятті – 3 бали. Критерії оцінювання включають: 1) повноту і правильність відповіді; 2) міру усвідомленості, розуміння вивченого матеріалу; 3) володіння професійною лексикою; 4) здатність формулювати чіткі і змістовні висновки.

Доповнення на практичному занятті – 2 бали. Критерії оцінювання включають: вміння слухати попередні виступи і не повторювати сказане раніше; вміння систематизувати, узагальнювати, робити висновки; критичність; посилення на рекомендовані та самостійно підібрані джерела.

Загальна активність студента на практичному занятті – 1 бал. Критерії оцінювання включають: вагомість, логічність і коректність поставлених запитань, зауважень, коментарів, пропозицій і т.ін.; уважність, дисциплінованість; участь в дискусіях.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

За кожне теоретичне питання:

17-20 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно

розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією.

13-16 балів – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації.

9-12 балів – студент відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою.

5-8 балів – студент не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань.

1-4 балів – не в змозі викласти зміст питань, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, вирішує завдання, які потребують однослівної відповіді.

0 – студент не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити.

За тестування: 10 стандартизованих тестів. Загальна оцінка розраховується як 1 бал за кожну правильну відповідь.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в

достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, C) – заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Академічна доброчесність: Політика щодо академічної доброчесності учасників освітнього процесу формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності з урахуванням норм «Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (затверджене вченою радою університету від 23.02.2017 р., протокол № 3).

Правила перезарахування кредитів у випадку мобільності: Політика щодо перезарахування кредитів ЄКТС у випадку мобільності формується з урахуванням норм «Положення про порядок визнання (перезарахування) кредитів ЄКТС для учасників програм академічної мобільності у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» (затверджене вченою радою університету від 30.05.2019 р., протокол № 6).

Правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті: Політика щодо визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, формується з урахуванням норм «Положення про порядок визнання в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» результатів навчання, здобутих протягом неформальної та/або інформальної освіти (затверджене вченою радою університету від 18.12.2023 р., протокол № 11).

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Міжкультурна комунікація: об'єкт, предмет, завдання.

Тема 1. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація є інтегрованою науковою галуззю, що передбачає залучення для її потреб категорій, які сформувалися в інших суміжних науках: *нація, народ, етнос, ментальність, національний стереотип, прототип, архетип, символ, культурний код, національна (мовна, ціннісна, концептуальна)*

картина світу, концептосфера нації та ін. На відміну від інших наук для міжкультурної комунікації ці категорії є засобом виявлення і дослідження специфіки вербального і невербального спілкування представників різних національних та лінгвокультурних спільнот.

Тема 2. Поняття національного характеру. Особливості менталітету. Зміст національно-етнічної свідомості охоплює такі найважливіші складники: мовна і концептуальна картини світу; уявлення про спільність минулого, сьогодення та майбутнього; знання фольклору (казок, пісень, балад), а також анекдотів як сучасних фольклорних текстів; вивчення творів класиків національної літератури і культури та інших видів мистецтва (музики, живопису, архітектури, кіно та ін.), на яких виховано багато поколінь нації; знання своїх національних героїв (наприклад, видатних українців від князів і козаків); вільне орієнтування у «своїх» просторах і вимірах (сакрально-релігійному, просторово-часовому, гендерному, владному, мас-медійному та ін.).

Тема 3. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Залежно від безпосереднього предмета вивчення виокремлюють певні аспекти міжкультурної комунікації, основними серед яких є культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний, професійно-прикладний.

Тема 4. Поняття про стереотип, етнічний стереотип, причини їх формування. Особливості сприйняття інших культур. Стереотипи і упередження в міжкультурній комунікації. Джерела стереотипних уявлень.

Модуль 2. Виконання дослідницької частини.

Тема 5. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей. Методи вивчення культурних систем та міжкультурних ситуацій. Методи етнопсихологічного дослідження. Психологічні механізми освоєння культури.

Тема 6. Вербальне та невербальне вираження у різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка. Розгляд елементів невербальної комунікації допомагає краще зрозуміти способи, за допомогою яких виражається міжкультурний сенс спілкування. В цьому відношенні найважливішою особливістю невербальної комунікації є те, що вона здійснюється за допомогою всіх органів чуття: зору, слуху, дотику, смаку, нюху, кожен з яких утворює свій канал комунікації. На основі слуху виникає акустичний канал невербальної комунікації, по ньому надходить паравербального інформація. На основі зору складається оптичний канал, по якому надходить інформація про міміку і рухи (*кінесіку*) людини. Воно дозволяє оцінити позу і просторову орієнтацію комунікації (*проксеміку*). На основі дотику працює тактильний канал, на основі нюху - ольфакторний. До невербаліки також відносять розуміння і використання часу - *хронеміку*. Всі елементи невербальної комунікації тісно пов'язані один з одним, вони можуть взаємно доповнювати один одного і вступати в протиріччя один з одним. Сенс висловлювання може змінюватися в залежності від того, яка інтонація, ритм, тембр були використані для його передачі. Мовні відтінки впливають на зміст

висловлення, сигналізують про емоції, стан людини, його впевненості або невпевненості тощо. Тому поряд з вербальними і невербальними засобами комунікації в спілкуванні використовуються і *паравербальні засоби*, які являють собою сукупність звукових сигналів, що супроводжують усне мовлення, додаючи в неї додаткових значень.

Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо). До найважливіших вимірів, за якими різняться типи культур, належать: спрямованість на широкий/вузкий контекст вияву культури; перевага індивідуалізму/колективізму; дистанція влади; ставлення членів соціального колективу до невизначеності життєвих ситуацій (т.з. уникнення невизначеності); маскуліність/ фемінність. Значущість цих вимірів доведено практикою. Зокрема, голландський соціолог Гірт Гофстеде у 80-ті роки ХХст. На основі опитувань працівників компанії IBM у сорока країнах світу показав вплив різних типів культурних розбіжностей на діяльність цієї корпорації. За цією методикою інші вчені продовжують подібні дослідження, які свідчать про плідність такого підходу.

Тема 8. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення. Типи та етапи розвитку міжетнічних відносин. Етноконфлікти. Поняття, форми, стадії, види, мотиви етнічних конфліктів. Чинники та шляхи врегулювання етнічних конфліктів.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	У тому числі					
	Усього	лекції	Практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації	10	2	2			6
Тема 2. Поняття національного характеру. Особливості менталітету	10	2	2			6
Тема 3. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація	10	2	2			6
Тема 4. Поняття про стереотип, етнічний стереотип, причини їх формування	12	2	2			8
Модульна контрольна робота	2	2	0			0
Разом за модуль	44	10	8			26
Модуль 2						
Тема 5. Основні методи і методологічні	16	2	2			12

принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей					
Тема 6. Вербальне та невербальне вираження у різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу	20	2	2		16
Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)	20	4	4		12
Тема 8. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення	18	2	4		12
Модульна контрольна робота	2	2	0		0
Разом за модуль	76	12	12		52
Разом	120	22	20		78

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	Практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації	10	0	0			10
Тема 2. Поняття національного характеру. Особливості менталітету	10	0	0			10
Тема 3. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація	10	0	1			9
Тема 4. Поняття про стереотип, етнічний стереотип, причини їх формування	12	0	1			11
Тема 5. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей	16	2	1			13
Тема 6. Вербальне та невербальне вираження у різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу	20	2	1			17
Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)	20	2	1			17
Тема 8. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення	18	2	1			15
Модульна контрольна робота	4	0	0			4
Разом	120	8	6			106

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Розуміння концепцій культури та культурного різноманіття: аналіз кейсів та ситуаційних вправ. Вплив культурних цінностей та норм на практику соціальної роботи: моделювання міжкультурних ситуацій.	2	1
2	Розвиток культурної чутливості та компетентності соціальних працівників: рольові ігри та симуляції. Подолання культурних упереджень та стереотипів: аналіз відео та дискусії.	2	1
3	Міжкультурна комунікація: вербальні та невербальні аспекти, робота з перекладачами.	2	1
4	Розробка культурно-відповідних методів втручання та соціальних послуг: практичні завдання.	2	0
5	Міжкультурні конфлікти та їх вирішення в соціальній роботі: аналіз кейсів та стратегії вирішення.	4	1
6	Етичні принципи та професійні стандарти міжкультурної практики соціальної роботи: обговорення та дебати.	4	1
7	Культурна ідентичність та її вплив на процес надання соціальних послуг: інтерактивні вправи.	2	0
8	Роль соціальних працівників у сприянні міжкультурному діалогу та соціальній інтеграції: проектна робота.	2	1
Разом		20	6

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Стилi та основні категорії міжкультурної комунікації	6	10
2	Тема 2. Поняття національного характеру. Особливості менталітету	6	10
3	Тема 3. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація	6	9
4	Тема 4. Поняття про стереотип, етнічний стереотип, причини їх формування	8	11
5	Тема 5. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей	12	13
6	Тема 6. Вербальне та невербальне вираження у різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу	16	17
7	Тема 7. Наслідки міжкультурних контактів. Типи	12	17

	взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)		
8	Тема 8. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення	12	15
	Модульна контрольна робота	0	4
	Разом	78	106

5.5. Індивідуальне завдання

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІНДЗ) виконується під час самостійної роботи і сприяє більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використовувати знання для вирішення відповідних практичних завдань.

№ з/п	Назва теми
1	Написання есе або рефератів на теми, пов'язані з міжкультурними аспектами соціальної роботи, культурною компетентністю, етнічною ідентичністю, упередженнями тощо.
2	Проведення досліджень щодо конкретних культурних груп, їхніх традицій, цінностей, норм поведінки та комунікації. Це допоможе краще зрозуміти культурне різноманіття.
3	Аналіз кейсів або ситуаційних вправ, що ілюструють проблеми та виклики міжкультурної комунікації в соціальній роботі.
4	Перегляд відео, фільмів або документальних робіт, що висвітлюють питання міжкультурної взаємодії, і подальше їх обговорення.
5	Проведення інтерв'ю з представниками різних культурних груп або соціальними працівниками для отримання безпосереднього досвіду роботи в міжкультурному середовищі.
6	Розробка культурно-відповідних програм або стратегій втручання для конкретних груп клієнтів.
7	Моделювання ситуацій міжкультурної комунікації з використанням рольових ігор або симуляцій для практичного відпрацювання навичок.
8	Створення мультимедійних презентацій або інформаційних бюлетенів на тему міжкультурної комунікації та культурної компетентності в соціальній роботі.
9	Ведення щоденника або блогу для рефлексії щодо власних культурних упереджень, стереотипів та досвіду міжкультурної взаємодії.
10	Участь у міжкультурних заходах, семінарах, конференціях або волонтерській діяльності для практичного застосування отриманих знань.

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від

зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і практичних (семінарських) занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

Технічні засоби: комп'ютер, мультимедійний проектор.

Засоби Microsoft Office: Microsoft Office Word (текстовий редактор); Microsoft Office PowerPoint (програма підготовки презентацій).

Платформа електронного навчання Moodle.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролєєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і літера, 2020. 416 с.
2. Євдокимова В. Міжкультурна комунікація у соціальній роботі: Навчально-методичний посібник. Київ: Університет «Україна», 2018. 191 с.
3. Іванова І.Б. Методи соціальної роботи (на основі Державних стандартів соціальних послуг): навчальний посібник. Київ: Університет «Україна», 2018. 302 с.

Допоміжна література

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: Академія, 2012. 288 с.
2. Холод О. Комунікаційні технології. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 212 с.

Методична література

1. Іщенко О.М. Методичні рекомендації до курсу «Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика» (для бакалаврів гуманітарних факультетів). Київ: Кий, 2019. 100 с.
2. Міжкультурна комунікація: методичні рекомендації до практичних завдань і самостійної роботи студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня /уклад. Л.А. Євдокимова-Лисогор. Харків: ХНЕУ ім.С.Кузнеця, 2021. 34 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Болотова В.О. Культурний шок. Соціологія культури: конспект лекцій. Харків, 2017. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/31594>